

Ст. преп. Цацарин В.В.,
асс. Друзенюк О.В.

**Семінарскія заняткі па дысцыпліне “Гісторыя Беларусі Старажытнага
Часу і Сярэдніх Вякоў”
для студэнтаў 1 курса
спецыяльнасці “Гісторыя”
На 2023-2024 вуч. год.
1 семестр**

Тэма 1. Уводзіны ў гісторыю Беларусі

1. Гісторыя Беларусі як навучальная дысцыпліна.
2. Асаблівасці гістарычнага шляху беларускага народа.
3. Прыклады гісторыі Беларусі.
4. Важнейшыя крыніцы па гісторыі Беларусі.
5. Навуковыя і вучэбныя выданні крыніц.

Літаратура

1. Беларускія летапісы і хронікі: Пер. са старажытнарускай, старажытнабеларускай і польск. / Уклад. У. Арлова; – Мінск: Беларускі кнігазбор, 1997. – 432 с.
2. Істория Беларуси в документах и материалах / Авт.-сост. И.Н. Кузнецов, В.Г. Мазец. – Минск: Амалфея, 2000. – 672 с.
3. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]; – Мінск: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.
4. Ковкель И., Ярмусик Э. История Беларуси с древнейших времен до нашего времени. – Минск: Аверсэв, 2000. – 591 с.
5. Полоцкие грамоты XIII – начала XVI в.: в 2-х т. / подг. к изд. А.Л. Хорошкевич (отв. ред.), С.В. Полехов (зам. отв. ред.), В.А. Воронин, А.И. Груша, А.А. Жлутко, Е.Р. Сквайрс, А.Г. Тюльпин. Москва: Университет Дмитрия Пожарского, 2015
6. Старажытная беларуская літаратура: Зборнік. – Мінск: Юнацтва, 1990. – 350 с.
7. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003.

Тэма 2. Асноўныя этапы развіцця гістарыяграфіі гісторыі Беларусі

1. Канцэпцыі польскіх і расійскіх гісторыкаў 19 ст.
2. Зараджэнне і развіццё беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі.
3. Вывучэнне гісторыі Беларусі ў савецкай гістарычнай навуцы.

4. Дасягненні замежных вучоных у даследваннях гісторыі Беларусі.
5. Сучасны стан беларускай гістарыяграфіі і гістарычнай свядомасці грамадства.

Літаратура

1. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1–6 / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Экаперспектыва, 2000–2008
2. Ковкель И., Ярмусик Э. История Беларуси с древнейших времен до нашего времени. – Минск: Аверсэв, 2000. – 591 с.
3. Нарысы гісторыі Беларусі: У 2 ч. Ч.1. М.П.Касцюк [і інш.]; – Мінск: Беларусь, 1994, – 527 с.
6. Беларусы: Вытокі і этнічнае развіццё / Рэдкал.: В.К. Бандарчык [і інш.]. – Мінск, 1991. – Т. 4. – 433 с.
7. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003
8. Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя / Гал. рэд. І.П. Шамякін. – Мн.: БелСЭ, 1989. – 575 с.
9. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці / Марзалюк І. А. [і інш.]. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2022. – 447 с.

Тэма 3. Першапачатковае засяленне тэрыторыі Беларусі

1. Праблема першапачатковага засялення тэрыторыі Беларусі ў сярэднім палеаліце. Позднепалеалітычныя стаянкі.
2. Мезаліт на тэрыторыі Беларусі: археалагічныя культуры, асноўныя заняткі насельніцтва, прылады працы, зброя.
3. Неаліт на тэрыторыі Беларусі: археалагічныя культуры і мяркуемая іх этнічная прыналежнасць, асноўныя заняткі насельніцтва, прылады працы, зброя.
4. Рэлігійныя вераванні і абрады насельніцтва тэрыторыі Беларусі каменнага веку, першабытнае мастацтва.

Літаратура

1. Археалогія Беларусі: У 4 т. Т. 1. Каменны і бронзавы вякі / Э.М. Зайкоўскі [і інш.]; пад рэд. М.М.Чарняўскага. – Мінск: Беларуская навука, 1997. – 424 с.
2. Археологическое наследие Беларуси = Archaeological Heritage of Belarus / Нац. акад. наук Беларусі, Ин-т истории; сост., авт.вступ.ст. О.Н.Левко; науч.ред. А.А.Коваленя, О.Н.Левко. – Минск: Беларус. навука, 2012. – 192 с.
3. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]; - Мінск: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.

4. История белорусской государственности: в 5 т. Т. 1 : Белорусская государственность: от истоков до конца XVIII в. / А. А. Коваленя [и др.] / Национальная академия наук Беларуси, Институт истории. — Минск: Беларуская навука, 2020.

5. Ковкель И., Ярмусик Э. История Беларуси с древнейших времен до нашего времени. – Минск: Аверсэв, 2000. – 591 с.

6. Матэрыялы па археалогіі Беларусі. Вынікі даследаванняў першабытных і сярэднявечных старажытнасцей Беларусі (памяці Таццяны Мікалаеўны Каробушкінай) / Навук.рэд.: А.М.Мядзведзеў. – Вып. 28. – Мінск: “Беларуская навука”, 2017. – 291 с.

7. Энциклопедия истории Беларуси: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003.

Тэма 4. Насельніцтва тэрыторыі Беларусі ў эпоху бронзы і раннім жалезным веку

1. Рассяленне індаеўрапейцаў на тэрыторыі Беларусі, іх этнічная атрыбуцыя, узаемадзеянне з даіндаеўрапейскім насельніцтвам.

2. Асноўныя заняткі насельніцтва тэрыторыі Беларусі бронзавага веку.

3. Археалагічныя культуры тэрыторыі Беларусі бронзавага веку.

4. Ранні жалезны век на тэрыторыі Беларусі: змены ў гаспадарцы і асноўныя заняткі насельніцтва.

5. Археалагічныя культуры тэрыторыі Беларусі жалезнага веку.

6. Духоўная культура плямён бронзавага і жалезнага веку.

Літаратура

1. Археалогія Беларусі: У 4 т. Т. 1. Каменны і бронзавыя вякі / Э.М. Зайкоўскі [і інш.]; пад рэд. М.М.Чарняўскага. – Мінск: Беларуская навука, 1997. – 424 с.

2. Археалогія Беларусі. У 4 т. Т. 2. Жалезны век і ранняе сярэднявечча / А. А. Егарэйчанка, В. І. Шадыра, В. С. Вяргей [і інш.]; пад рэд. В. І. Шадыры, В. С. Вяргей. — Мінск : Бел. навука, 1999. — 502 с.

3. Археологическое наследие Беларуси = Archaeological Heritage of Belarus / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории; сост., авт.вступ.ст. О.Н.Левко; науч.ред. А.А.Коваленя, О.Н.Левко. – Минск: Беларус. навука, 2012. – 192 с.

4. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]; - Мінск: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.

5. История белорусской государственности: в 5 т. Т. 1 : Белорусская государственность: от истоков до конца XVIII в. / Национальная академия наук Беларуси, Институт истории. — Минск : Беларуская навука, 2020.

6. Ковкель И., Ярмусик Э. История Беларуси с древнейших времен до нашего времени. – Минск: Аверсэв, 2000. – 591 с.

7. Матэрыялы па археалогіі Беларусі. Вынікі даследаванняў першабытных і сярэднявечных старажытнасцей Беларусі (памяці Таццяны Мікалаеўны Каробушкінай) / Навук.рэд.: А.М.Мядзведзеў. – Вып. 28. – Мінск: “Беларуская навука”, 2017. – 291 с.

8. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003.

Тэма 5. Рассяленне славян на тэрыторыі Беларусі (4 гадзіны)

1. Праблема славянскай прарадзімы і шляхі рассялення славян.
2. Праблема паходжання беларусаў.
3. Сельская абшчына славян, селішчы і гарадзішчы.
4. Усходнеславянскія саюзы плямёнаў на тэрыторыі Беларусі; “княжанні”.
5. Крывічы-палачане: летапісныя звесткі, тэрыторыя рассялення, матэрыяльная культура і пахавальныя абрады.
6. Дрыгавічы: летапісныя звесткі, тэрыторыя рассялення, матэрыяльная культура і пахавальныя абрады.
7. Радзімічы: летапісныя звесткі, тэрыторыя рассялення, матэрыяльная культура і пахавальныя абрады.

Літаратура

1. Археалогія Беларусі. У 4 т. Т. 2. Жалезны век і ранняе сярэднявечча / А. А. Егарэйчанка, В. І. Шадыра, В. С. Вяргей [і інш.]; пад рэд. В. І. Шадыры, В. С. Вяргей. — Мінск : Бел. навука, 1999. — 502 с.
2. Археологическое наследие Беларуси = Archaeological Heritage of Belarus / Нац. акад. наук Беларусі, Ін-т гісторыі; сост., авт.вступ.ст. О.Н.Левко; науч.ред. А.А.Коваленя, О.Н.Левко. – Мінск: Беларус. навука, 2012. – 192 с.
3. Богомольников, В.В. Радимичи (по материалам курганов X – XII вв.) / В.В. Богомольников. – Гомель, ГГУ им. Ф. Скорины, 2004. – 226 с.
4. Войтехович, А.В. Погребальный обряд населения Полоцкой земли в X-XII вв. / А. В. Войтехович; Нац. акад. наук Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск: Беларуская навука, 2019. – 269 с.
5. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]; – Мінск: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.
6. Гісторыя гандлю на тэрыторыі Беларусі : зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; уклад.: А.А. Скеп’ян ; рэдкал.: А.А.Каваленя [і інш.]. – Мінск : Беларуская навука, 2016. – 503 с.
7. Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі. – Мінск: БелЭн, 1994. – 510 с.

8. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці / Марзалюк І. А. [і інш.]. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2022. – 447 с.

9. Загарульскі, Э.М. Заходняя Русь: IX-XIII стст.: вучэб. дапам. - Мн.: Універсітэцкае, 1998. – 240 с.

10. История белорусской государственности: в 5 т. Т. 1 : Белорусская государственность: от истоков до конца XVIII в. / Национальная академия наук Беларуси, Институт истории. — Минск : Беларуская навука, 2020.

11. Ковкель И., Ярмусик Э. История Беларуси с древнейших времен до нашего времени. – Минск: Аверсэв, 2000. – 591 с.

12. Лысенко, П. Ф. Дреговичи. Под ред. В. В. Седова; Минск.: Навука і тэхніка, 1991. – 244 с.

13. Матэрыялы па археалогіі Беларусі. Вынікі даследаванняў першабытных і сярэднявечных старажытнасцей Беларусі (памяці Таццяны Мікалаеўны Каробушкінай) / Навук.рэд.: А.М.Мядзведзеў. – Вып. 28. – Мінск: “Беларуская навука”, 2017. – 291 с.

14. Седов В.В. Восточные славяне в VI-XIII вв. – М.: Наука, 1982. – 326 с.

15. Славяне на территории Беларуси в догосударственный период : к 90-летию со дня рождения Леонида Давыдовича Поболя. В 2 кн. / О.Н.Левко и др.; науч. ред.: О.Н.Левко, В.Г.Белявец ; Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории. — Минск : Беларуская навука, 2016.

16. Энциклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003.

Тэма 6. Першыя дзяржавы-княствы на беларускіх землях

1. Узнікненне княстваў. Землі сучаснай Беларусі і Кіеўская Русь.
2. Полацкае княства ў 9–11 стст.
3. Тураўскае княства ў 9–11 стст.
4. Беларускія землі ў Смаленскім, Чарнігаўскім, Кіеўскім, Уладзіміра-Валынскім княствах, беларускае Панямонне ў 9 – першай палове 13 стст.

Літаратура

1. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]; – Мінск: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.

2. Гісторыя гандлю на тэрыторыі Беларусі : зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; уклад.: А.А. Скеп’ян ; рэдкал.: А.А.Каваленя [і інш.]. – Мінск : Беларуская навука, 2016. – 503 с.

3. Дакументы і матэрыялы па гісторыі Беларусі ў сярэдня вякі (VI-XV ст.ст.). пад. рэд. Г.В.Штыхава. – Мін: Народная асвета, 1998. – 191 с.

4. Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі. – Мінск: БелЭн, 1994. – 510 с.

5. Загарульскі, Э.М. Заходняя Русь: IX-XIII стст.: вучэб. дапам. - Мн.: Універсітэцкае, 1998. – 240 с.
6. История Беларуси в документах и материалах / Авт.-сост. И.Н. Кузнецов, В.Г. Мазец. – Минск: Амалфея, 2000. – 672 с.
7. История белорусской государственности: в 5 т. Т. 1 : Белорусская государственность: от истоков до конца XVIII в. / Национальная академия наук Беларуси, Институт истории. — Минск : Белорусская наука, 2020.
8. Лысенко, П.Ф. Туровская земля IX-XIII вв. / П.Ф. Лысенко; НАН Беларуси, Ин-т истории. – 2-е изд. – Минск : Белорусская наука, 2001. – 268 с.
9. Матэрыялы па археалогіі Беларусі. Вынікі даследаванняў першабытных і сярэднявечных старажытнасцей Беларусі (памяці Таццяны Мікалаеўны Каробушкінай) / Навук.рэд.: А.М.Мядзведзеў. – Вып. 28. – Мінск: “Белорусская наука”, 2017. – 291 с.
10. Полоцкие грамоты XIII – начала XVI в.: в 2-х т. / подг. к изд. А.Л. Хорошкевич (отв. ред.), С.В. Полехов (зам. отв. ред.), В.А. Воронин, А.И. Груша, А.А. Жлутко, Е.Р. Сквайрс, А.Г. Тюльпин. Москва: Университет Дмитрия Пожарского, 2015.
11. Ткачоў, М. А. Замкі і людзі / пад. рэд. Г.В.Штыхава. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991. – 184 с.
12. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003.
13. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці / Марзалюк І. А. [і інш.]. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2022. – 447 с.

Тэма 7. Феадальная раздробленасць на беларускіх землях

1. Прычыны і наступствы феадальнай раздробленасці.
2. Драбленне Полацкай зямлі.
3. Падзел Тураўскай зямлі.
4. Княствы у беларускім Пабужжы і Панямонні. Воласці ў Пасожжы.
5. Арганізацыя кіравання і дзяржаўны лад у землях-княствах.

Літаратура

1. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]; – Мінск: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.
2. Гісторыя гандлю на тэрыторыі Беларусі : зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; уклад.: А.А. Скеп’ян ; рэдкал.: А.А.Каваленя [і інш.]. – Мінск : Белорусская наука, 2016. – 503 с.
3. Дакументы і матэрыялы па гісторыі Беларусі ў сярэдня вякі (VI-XV ст.ст.). пад. рэд. Г.В.Штыхава. – Мінск: Народная асвета, 1998. – 191 с.
4. Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі. – Мінск: БелЭн, 1994. – 510 с.

5. Загарульскі, Э.М. Заходняя Русь: IX-XIII стст.: вучэб. дапам. - Мн.: Універсітэцкае, 1998. – 240 с.
6. История Беларуси в документах и материалах / Авт.-сост. И.Н. Кузнецов, В.Г. Мазец. – Минск: Амалфея, 2000. – 672 с.
7. История белорусской государственности: в 5 т. Т. 1 : Белорусская государственность: от истоков до конца XVIII в. / Национальная академия наук Беларуси, Институт истории. — Минск : Белорусская наука, 2020.
8. Лысенко, П.Ф. Туровская земля IX-XIII вв. / П.Ф. Лысенко; НАН Беларуси, Ин-т истории. – 2-е изд. – Минск : Белорусская наука, 2001. – 268 с.
9. Матэрыялы па археалогіі Беларусі. Вынікі даследаванняў першабытных і сярэднявечных старажытнасцей Беларусі (памяці Таццяны Мікалаеўны Каробушкінай) / Навук.рэд.: А.М.Мядзведзеў. – Вып. 28. – Мінск: “Белорусская наука”, 2017. – 291 с.
10. Полоцкие грамоты XIII – начала XVI в.: в 2-х т. / подг. к изд. А.Л. Хорошкевич (отв. ред.), С.В. Полехов (зам. отв. ред.), В.А. Воронин, А.И. Груша, А.А. Жлутко, Е.Р. Сквайрс, А.Г. Тюльпин. Москва: Университет Дмитрия Пожарского, 2015.
11. Ткачоў, М. А. Замкі і людзі / пад. рэд. Г.В.Штыхава. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991. – 184 с.
12. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003.
13. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці / Марзалюк І. А. [і інш.]. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2022. – 447 с.

Тэма 8. Сацыяльна-эканамічнае развіццё беларускіх зямель у 9–13 стст.

1. Шматукладнасць эканомікі, развіццё феадальных адносін.
2. Сельская гаспадарка.
3. Узнікненне гарадоў, развіццё рамяства.
4. Унутраны і знешні гандаль.
5. Сацыяльнае расслаенне грамадства.

Літаратура

1. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]; – Мінск: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.
2. Гісторыя гандлю на тэрыторыі Беларусі : зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т гісторыі ; уклад.: А.А. Скеп’ян ; рэдкал.: А.А.Каваленя [і інш.]. – Мінск : Белорусская наука, 2016. – 503 с.
3. Дакументы і матэрыялы па гісторыі Беларусі ў сярэдня вякі (VI-XV ст.ст.). пад. рэд. Г.В.Штыхава. – Мінск: Народная асвета, 1998. – 191 с.

4. Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі. – Мінск: БелЭн, 1994. – 510 с.
5. Загарульскі, Э.М. Заходняя Русь: IX-XIII стст.: вучэб. дапам. - Мн.: Універсітэцкае, 1998. – 240 с.
6. История Беларуси в документах и материалах / Авт.-сост. И.Н. Кузнецов, В.Г. Мазец. – Минск: Амалфея, 2000. – 672 с.
7. Лысенко, П.Ф. Туровская земля IX-XIII вв. / П.Ф. Лысенко; НАН Беларуси, Ин-т истории. – 2-е изд. – Минск : Белорусская наука, 2001. – 268 с.
8. Полоцкие грамоты XIII – начала XVI в.: в 2-х т. / подг. к изд. А.Л. Хорошкевич (отв. ред.), С.В. Полехов (зам. отв. ред.), В.А. Воронин, А.И. Груша, А.А. Жлутко, Е.Р. Сквайрс, А.Г. Тюльпин. Москва: Университет Дмитрия Пожарского, 2015.
9. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003.
10. Гісторыя сялянства Беларусі: Са стараж. часоў да 1996 г.: У 3 т. Т.1 / Гал. рэд. М.П. Касцюк. – Мінск: Бел. навука, 1997. – 347 с.
11. Эканамічная гісторыя Беларусі: Вучэб. дапам. / Пад рэд. В.І. Галубовіча. – Мінск: Экаперспектыва, 1999. – 446 с.
12. Экономическая история Беларуси: Учебное пособие. / Под ред. проф. В.И. Голубовича. – Мн.: Экоперспектива, 2001. – 400 с.
13. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003.
14. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці / Марзалюк І. А. [і інш.]. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2022. – 447 с.

Тэма 9. Барацьба з крыжацкай агрэсіяй і нашэсцем мангола-татараў.

1. Знешнепалітычнае становішча беларускіх зямель у пачатку 13 ст.
2. Пачатак хрысціянізацыі плямёнаў Прыбалтыкі, з'яўленне крыжакоў.
3. Барацьба насельніцтва тэрыторыі Беларусі супраць крыжакоў.
4. Дзяржава Чынгісхана, агульны ход мангольскіх заваяванняў.
5. Мангольскае нашэсце і беларускія землі.

Літаратура

1. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]; – Мінск: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.
2. Гудавичюс, Э. История Литвы с древнейших времен до 1569 года. Т. 1. пер. на рус. яз. Г. И. Ефремова. – М.: Издательство: Фонд Имени Сытина, 2005. – 679 с.
3. Дакументы і матэрыялы па гісторыі Беларусі ў сярэдня вякі (VI-XV ст.ст.). пад. рэд. Г.В.Штыхава. – Мін: Народная асвета, 1998. – 191 с.

4. Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі. – Мінск: БелЭн, 1994. – 510 с.
5. История Беларуси в документах и материалах / Авт.-сост. И.Н. Кузнецов, В.Г. Мазец. – Минск: Амалфея, 2000. – 672 с.
6. История белорусской государственности: в 5 т. Т. 1 : Белорусская государственность: от истоков до конца XVIII в. / Национальная академия наук Беларуси, Институт истории. – Минск : Беларуская навука, 2020. – 597 с.
7. Ковкель И., Ярмусик Э. История Беларуси с древнейших времен до нашего времени. – Минск: Аверсэв, 2000. – 591 с.
8. Краўцэвіч, А.К. Стварэнне Вялікага Княства Літоўскага. – Мінск: Беларуская навука, 1998. – 208 с.
9. Полоцкие грамоты XIII – начала XVI в.: в 2-х т. / подг. к изд. А.Л. Хорошкевич (отв. ред.), С.В. Полехов (зам. отв. ред.), В.А. Воронин, А.И. Груша, А.А. Жлутко, Е.Р. Сквайрс, А.Г. Тюльпин. Москва: Университет Дмитрия Пожарского, 2015
10. Ткачоў, М. А. Замкі і людзі / пад. рэд. Г.В.Штыхава. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991. – 184 с.
11. Энциклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 1-6. / рэдкал.: Г.П.Пашкоў [і інш.]; Мінск: Беларус. Энцыкл., 1993–2003
12. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці / Марзалюк І. А. [і інш.]. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2022. – 447 с.

Тэма 10. Рэлігія і культура на тэрыторыі Беларусі ў 9–13 стст.

1. Язычніцтва ўсходніх славян, прыняцце хрысціянства.
2. Письменства і навуковыя веды.
3. Архітэктура і мастацтва.
4. Прыкладное мастацтва.
5. Літаратура

Літаратура

1. Архітэктура Беларусі: Энцыкл. давед. / Рэдкал.: А.А. Воінаў і інш. – Мінск: БелЭн, 1993. – 620 с.
2. Асветнікі зямлі Беларускай X – пач. XX ст.: Энцыкл.давед. / Рэдкал. Г.П. Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭн, 2001. – 490 с.
3. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. / рэдкал: М.Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]; – Мінск: Экаперспектыва, 2000. – 351 с.
4. Культура Беларусі: энцыклапедыя / Рэдкал. У.У. Андрэвіч (гал. рэд.). Тт. 1 – 6. – Мінск : БелЭн імя п. Броўкі, 2010 - 2015.
5. Нарысы гісторыі культуры Беларусі. У 4 т. Т.2. Культура гарадоў X – пачатку XX ст. / А. І. Лакотка [і інш.] ; навук. рэд. А. І. Лакотка. – Мінск: Беларуская навука, 2014. – 575 с.

6. Полоцкие грамоты XIII – начала XVI в.: в 2-х т. / подг. к изд. А.Л. Хорошкевич (отв. ред.), С.В. Полехов (зам. отв. ред.), В.А. Воронин, А.И. Груша, А.А. Жлутко, Е.Р. Сквайрс, А.Г. Тюльпин. Москва: Университет Дмитрия Пожарского, 2015
7. Рэлігія і царква на Беларусі: Энцыкл. давед. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў і інш. – Мінск: БелЭн, 2001. – 368 с.
8. Старажытная беларуская літаратура: Зборнік. – Мінск: Юнацтва, 1990. – 350 с.
9. Чантурия, В.А. Архитектурные памятники Белоруссии. – Мн.: Польша, 1982. – 223 с.
10. Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя / Гал. рэд. І.П. Шамякін. – Мн.: БелСЭ, 1989. – 575 с.